

УМЕРЕНО ДО ЗНАТНО

Ауторска изложба „Краљевачки ствараоци“, историчара уметности и директора Народног музеја у Краљеву, Милорада Михаиловића, постављена најпре у Сарајеву, а потом и у Краљеву, могла се схватити и као специфична ретроспектива првенствено уметника, њихових односа према времену и вредностима, а мање у класичном смислу осврта на сама дела. Поставка поменути концепције требало је да укаже, а унеколико и да вреднује, потенцијалне могућности, и првенствено могућност израза у оквиру бремена философије паланке као свеприсутности која делује ослепљујуће. Затечени у историјско психолошко познатој ситуацији, познато и предвидиво су одговорили сви они који су на ма који начин стварали у Краљеву. „Основна претпоставка духа паланке негде је у томе: да је то дух који, заборављен од историје, покушава сада овај удес да преобрази у привилегију, тиме што ће и сам (онако као што се клин клином вади) да заборави историју, овим забором да се овековечи у самом себи, заверен трајању, с ону страну времена. Време је с друге стране брда, тамо где почиње светски хаос, или хаос апсолутно отвореног света“ (Радомир Константиновић, Философија паланке, Нолит 81. г.).

Проклињати провинцијалну ригидност, априорни положај аутсајдера, изманипулисаног иза свести, прећутно дисквалификованог, духовно изоштреног, терор је интер-субјективно-сти, удес прихваћене нужности који у правилу онемогућава или дегенерише развој. Скок у вансубјективност је и скок у ван-нужност која је истовремено уметничка слобода и за и од. Извођење поменутог скока или постепеног преласка везано је за превладавање краља — демона провинције, негативног Таоа који безусловно дела по истом принципу сопственог аверса. Сам невидљив, али драстично оваплоћен као општа прожетост, у најгрубљим егзистенцијалним реалностима које одређује наметањем депласиране патологије малограђанског престижа и конформизма, гаси и заводи оне искре самосвести (које творе вредности) нечувеним етичком злоупотребом и манипулацијом.

Ретроспектива краљевачких стваралаца, ретроспектива је и њихових полета и посртања и очигледног попуштања снажној тензији која је једне навела на спасоносно бекство, друге на специфичне деформације изолованости, треће на пораз летаргичан или трагичан. Ако кажем да је изложба делова-

ла као нешто што нам се учини познатим, тиме указујем на далеки одјек дела историје српског сликарства, која се и овде понавља у основном значењу проживљених вредности које су овде запажене, паралелне у настанку али крајње срамежљиве и неуведљиве. Ова значајна чињеница сведочи о две истине. Краљевачки сликари су били добро информисани, у сусптини су осећали савремено било, довољно су били талентовани и за много више од коректног израза, али и без довољно снаге (што не сме бити замерка с обзиром да је „судбина“) за ону другу истину: само највећи имају довољно смелости, вере или лудости да сагледају следећи степен ик у ланцу промене (као начина постојања) а тиме забораве на себе по цену друштвене дисквалификације (макар то био и почетни и најснажнији дестимулатор) и јавно изреченог отпора духовном паду који се посебно наглашено повећава у провинцији, пропорционално материјалном богаћењу у оној лажној а тиме и опасној снази која из њега проистиче, често као важећи друштвени став и свемоћ оних који брину о њему.

ПОРБА
ПОРБА

Тих највећих (и у нашим условима) у Краљеву није било. Остали су угрожени (били и остали) својом малобројношћу што у већим срединама, уз постојање великих бива и главна помоћ ка поштом путу до оног што Абрахам Маслов захтева „Човек мора да буде оно што може да буде“ (Абрахам Маслов: „Мотивација и личност“, Нолит, 81. г). То што не можемо бити задовољни оним што смо видели на овој изложби; а требало је по могућностима, као кривцу првенствено оставити друштвеној средини која је у највећем делу била и остала слепа за сваку духовност и лепоту без повода, али и коју треба разумети у њеној еволуцији по оној Марксовој истини редоследа задовољења људских потреба. Судећи и по садашњим збивањима, мотив израстања (Маслов) као прави људски покретач стваралаштва, код нас ће још дуго чекати превазилажење оног који му претходи (мотив задовољења основних потреба), дакле анимални. Како би данас сасвим другачије изгледала ова поставка да је овај град пре десет или двадесет година успео да одреди два тавана или већернице за своју духовну надградњу!

Појединачна одговорност свакако да постоји и мислим да је свако од излагача носи сопственом трагиком, а одрицањима и делима сведочи да је дужина и интензитет борбе искључиво онтолошки проблем. Задовољни могу бити (мада је то горко задовољство) само ни који су уверени да су уложили оно што су могли и имали. Остале стиже казна осећањем кривице која извире из истих оних дамара који су их и навели на пут уметности.

П.С. Или траг провинцијалног духа.

Они који су отишли:

Чедомир Павловић. Талентован и добар сликар, потенцијал за врхове српске уметности, угаснут је ослабљењем снагом (свакако овде) која га је ипак свела у интимистички израз оног од чега су други направили много више.

Момчило Антоновић : велики и упорни радник, колористички настројен, досегао је рекло би се значајно место у српском сликарству, али онај провинцијални импулс инфериорности, кога се никада свесно није ослободио, задржао је његово дело да зрачи снагом којом би по свему требало. То је и узрок што на том „плодном тлу“ није изникла снажнија и аутентичнија индивидуалност.

Драган Јовановић. Тај фанатик упорности у крчењу пута до бити и структуре, остварио је значајно дело. Али не заборавимо, Јовановића се стварно никада није дотакла поменута атмосфера, из једног разлога: он је у Краљево долазио понекад у посету родитељима, а своје назоре формирао у разноликом духу од западне Европе до југоисточне Азије.

Они који су дошли:

Павле Поповић, први академски сликар у младости и добро научен, одличан „техничар“, несрећно се задржава баш у Краљево, које погубно делује на његово биће које би постигло адекватно потенцијалима једино у средини снажних личности и збивања. Поповићева личност је оне врсте недовољно наглашене индивидуалне моћи, али и детиње спремности и поверења уз боље и добронамерније. Зло поменутог духа средине иронично се поиграла и са њим. Одајући му признање, средина га истим чином кажњава, дајући му административни сто уместо простора с штафелајом.

ПОРЕКА
ОКТОБРА

Милан Бокић. Сликара који се ван Краљева афирмисао и досегао зенит (сликарски и есејистичко-песнички) из саме жиге актуелних уметничких збивања, (у стилу космичке катастрофе, када звезда нагло бива бачна у неки самостан кут космоса, умире у немоћи сопствене моћи да покрене већ устаљени и гвоздени закон некретања средине у коју је запало), долази у Краљево, изгледа по своју судбинску завршницу. Сва очекивања да ће његов труд, таленат и изнад свега космополитски дух помоћи онима које је затекао, изневеравају се у несагледивој снази постојећег, које њега никада у потпуности неће савладати, али ће га онемогућити да остане оно што у ствари јесте: Иронија провинције или неумитности судбине која га је у Краљево и довела: Бокићево здравље овде ће се значајно угрозити претњом која још увек траје.

Миладин Ивковић. Вајар који је одскура овде и природом сталне незапослености срећно бачен у окриље културног наслеђа ових крајева, још не показује знаке „тешке заразе“ која ће га временом мимоћи једино уколико снагом сопствене датости буде и остане „антитело“. Гледајући његове радове или контактирајући с њим, не треба много па да запазимо његову општу и несумњиву вредност.

Они који трају:

Борбе Симић. Свакако најтрагичнија фигура краљевачке уметности. Сликара и не мање музички обдарен, траје без предаха више од двадесет година, покрећући са М. Маравићем бројне сликарске (и музичке) активности, остављајући трага својим сликама, написима, песмом и ученицима; траг који је данас реалност у мери коју су одредили они, чијој се бољој страни обраћао. Симић је пример уметника боема, образованог, одлично обавештеног, упорног у намери, романтичарски талентованог чији напори остају ништавни пред средином која остаје глува и слепа пред свим оним што се дотиче питања душе. Трагичност његовог бића је у ономе што је данас његова реалност, а уз непромењену средину и будућност.

Милорад Маравић. Симићев друг и сапутник у протекле две деценије, на свему поље значајнијем на плану ликовне уметности у Краљево. Његов напор чини се у једном и већи: својим талентом савладавао је самостално оно што су други могли брже уз помоћ професора, стижући и прести-

жући многе одређеним ликовним ставом, који пре свега има континуитет као најбољи доказ озбиљне еволуције. Увучен у неразумевања и личне дилеме, дајући предност уметности, рекао бих да је овај провинцијализам и њега зауставио и несрећно одвукао од оног што је највише био. Банално је али истинито поновити: на другом месту и у другим условима његове могућности биле би неупоредиво боље реализоване.

Стеван Арсић. Довољно је погледати његове аквареле и слике од пре двадесетак година и знати да је пред вама сликар. У само њему знаним околностима, Стив је пребрзо нестао с краљевачке ликовне сцене, на коју се изгледа неће ни вратити.

Драгољуб Боснић. Слика добрих пејзажа и портрета доживео је другачију судбину. Борећи се за своју уметност и коначно општањак, нашао се у материјалној сигурности по цену необавештености и свега што произилази из затварања у сопствене оквире.

Сличну судбину доживљава и Љубомир Попаречанин. Академски образован, изванредно радикалан и авангардан, доласком у Краљево, наједном, у сукобу с испробаним механизмом циничне провинције, бежи у „сопствену кожу“ надајући се најбољем. Нажалост, затвореност, осим у изузетним приликама водила је стагнирању и чудним деформацијама потенцијалних вредности. Данас је чињеница да је Попаречанин само још једна жртва поменутог правила.

ПОВЕРА
ПОВЕРА

Слободанка Прибаковић. Очигледан пример погубне интеракције на релацији провинција — стваралаштво. Вртећи се у уском кругу аматерских покушаја, Слободанка одлази на ликовну Академију, где није као феникс из пепела. За кратко време, невиђеном брзином, досеже примерни квалитет, изложба „Перспективе“ чији је изабраник, чланство у УЛУС-у најбоље сведоче о њеним могућностима. Вративши се свакодневници (читај борби) за елементарне услове опстанка и стваралаштва, онај досегнути квалитет повлачи се изгледа у првобитно стање потенцијалности.

Бранислав Милашиновић. Академски образован вајар, који се својим медијем и бави остаје најзагонетнија или најнејаснија фигура. Његова дела нису достојна образовања којег је морао стећи на студијама. Загонетност је у дилеми: резултати су доказ или провинцијалног схватања стеченог и зарађеног у средини у којој је угледао свет, или нека нечувена духовна деформација (уметничка свакако), која га је онемогућила да сагледа бит оног чиме се бави. Мислим ипак да је он несретни пример провинцијалног васпитања и адекватних вредности.

Најстарији краљевачки сликар, Владимир Маржик, разрешио је макар и несвесно поменуте проблеме одредењем за документарност што је у сигурној руци школованог цртача остало као вишеструка вредност.

Радош Ракуш. Аутор овог текста и један од излагача који није сигуран у могућност самоописа јер су жеље и тежње снажног интензитета честа препрека сопственом виђењу.

Напоменуо бих на крају, да се овим бројем не завршава списак краљевачких стваралаца. Јаблановић, Рибнички, Савковић и др. предводе нову генерацију бројнију од претходних, која ће сличном приликом имати шта да каже и сагледа. Михаиловић је добро изабрао групу сликара и вајара који су обележили једно време или можда — пре оно њих.